

**UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ROMANISTIKU
Katedra za latinski jezik i rimsku književnost**

Emina Mešić

**DISKURZIVNE STRATEGIJE DH-PRISTUPA NA PRIMJERU
TACITOVOG PRIKAZA RIMSKIH I „TUĐIH“ SISTEMA
VRIJEDNOSTI**

Završni rad

Sarajevo, 2024.

**UNIVERSITY OF SARAJEVO-FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF ROMANCE LANGUAGES AND
LITERATURES**

**DISCURSIVE STRATEGIES OF THE DISCOURSE-
HISTORICAL APPROACH ILLUSTRATED THROUGH
TACITUS' DEPICTION OF ROMAN AND 'FOREIGN' VALUE
SYSTEMS**

FINAL THESIS

Student: Emina Mešić

Mentor: prof. dr. Drago Župarić

Sarajevo, September, 2024.

Sadržaj

UVOD	6
1. Diskurzivno-historijski pristup (DHA)	7
1. 1 Kratki historijski pregled	7
1. 2 Koncept teksta i koncept diskursa	11
1. 3 Koncept konteksta	13
2. Diskurzivne strategije	14
3. Kornelije Tacit	16
4. Kratki pregled društveno-historijskih prilika	18
5. Sine ira et studio	19
6. Analiza odabranih primjera	21
6.1 Portret Rimljana	21
6.2 Portret drugih naroda naspram portreta Rimljana	25
ZAKLJUČAK	33
BIBLIOGRAFIJA	34
Izvori	34
Literatura	34

DISKURZIVNE STRATEGIJE DH-PRISTUPA NA PRIMJERU TACITOVOG PRIKAZA RIMSKIH I „TUĐIH“ SISTEMA VRIJEDNOSTI

Sažetak: Uz pomoć diskurzivnih strategija diskurzivno-historijskog pristupa moguće je analizirati bilo koji tekst, čak i antički. Po svom teorijskom i metodološkom okviru, ovaj se pristup preklapa sa drugim disciplinama usmjerenim na kritičku analizu diskursa pa se definira kao interdisciplinarni pristup. Strategije koje obuhvata su: nominacija, predikacija, argumentacija, intenzifikacija, mitigacija i perspektivizacija. Primjenjujući njih, rad istražuje Tacitov prikaz sistema vrijednosti Rimljana i drugih naroda. Naime on je u uvodu svog djela *Annales* naveo da će pisati *sine ira et studio*, tj. da će biti objektivan. U radu su predstavljeni najistaknutiji primjeri iz kojih je vidljivo kako njegovi jezički odabiri služe za iskazivanje superiornosti rimskog naroda, i nasuprot tome, inferiornosti drugih. Deskriptivnom metodom, te analizom i primjenom strategija DH-pristupa na konkretnim primjerima iz njegova dva najveća djela: *Historije* i *Anali*, u ovom radu ispitana je njegova objektivnost u iznošenju historijskih podataka.

Ključne riječi: *diskurs, diskurzivno-historijski pristup, diskurzivne strategije, Tacit, Historije, Anali*

Abstract: Using the discursive strategies of the discourse-historical approach, it is possible to analyze any text, even ancient ones. In its theoretical and methodological framework, this approach overlaps with other disciplines focused on critical discourse analysis and is thus defined as an interdisciplinary approach. The strategies it encompasses are nomination, predication, argumentation, intensification, mitigation, and perspectivization. By applying these strategies, the paper investigates Tacitus' depiction of the value systems of Romans and other peoples. In the introduction to his *Annals*, he stated that he would write *sine ira et studio*, i.e., objectively. The paper presents the most prominent examples demonstrating how his linguistic choices serve to express the superiority of the Roman people and, conversely, the inferiority of others. Using the descriptive method, along with the analysis and application of DHA strategies to specific examples from his two greatest works: *Histories* and *Annals*, this paper examines his objectivity in presenting historical data.

Key words: *discourse, Discourse-Historical approach, discursive strategies, Tacitus, Histories, Annals*

UVOD

U antičkim civilizacijama sistem vrijednosti imao je veoma važnu ulogu u oblikovanju društvenih struktura i međunarodnih odnosa. Koncept *sistema vrijednosti* odnosi se na skup uvjerenja, moralnih načela i društvenih normi koje usmjeravaju ponašanje pojedinaca i zajednica, koje pritom definiraju ono što se smatra dobrim ili lošim, ispravnim ili pogrešnim. Rimski nacionalni identitet se razvio kroz vojna osvajanja, gdje su osvajači nametali svoje vrijednosti, pretvarajući svoj identitet u nadnacionalni. To je postalo pokazatelj njihove privilegovanosti.¹ Tacit u svojim *Historijama* i *Analima*, prikazom najbitnijih ličnosti za Rimljane i događaja vezanih za njih, daje veoma bitne historijske podatke. Kroz te prikaze i podatke nastoji biti objektivan, te hvali i kudi i Rimljane i druge narode, njihove vođe i postupke. Ipak, analizom njegovih jezičkih i stilskih odabira, može se uočiti da u svome nastojanju nije ostao dosljedan.

Cilj rada jeste, uz pomoć diskurzivnih strategija DH-metode, prepoznati i prikazati primjere u kojima je jasno uočljiv manjak autorove objektivnosti. Rad se sastoji od teorijskog okvira i analitičkog dijela. U teorijskom okviru dati su osnovni podaci o diskurzivno-historijskom pristupu, te su navedene i objašnjene diskurzivne strategije. Nakon toga slijede osnovni podaci o samome Tacitu, njegovim djelima, kao i kratki pregled društveno-historijskih prilika. Analitički dio oslanja se na diskurzivno-historijski pristup kao teorijski okvir, te na temelju predloženih diskurzivnih strategija izdvojeni su i ispitani primjeri adekvatni za uspješno argumentiranje gore navedenih tvrdnji. Zbog ograničenja obima rada, bit će izdvojeni samo najreprezentativniji primjeri preko kojih se može propitati Tacitova objektivnost i njegov ponos zbog toga što je Rimljanin. Nakon primjera i njihove detaljne analize slijedi tabela u kojoj su prikazane diskurzivne strategije, jezička sredstva i njihovi ciljevi. Završni dio obuhvata zaključna razmatranja i popis korištenih izvora i literature. U radu su korišteni prijevodi Josipa Miklića (za *Historije*) i Jakova Kostovića (za *Anale*)

---

¹ Brkan, Seada, *Kolektivna agentivnost i toposi u funkciji gradnje rimskog nacionalnog i nadnacionalnog identiteta u historiografskom narativu V. Paterkula*, str. 87.

1. Diskurzivno-historijski pristup (DHA)

U državama engleskog govornog područja, ovaj pristup jedan je od najistaknutijih. Oznaka *DHA* ističe snažan historijski istraživački interes pristupa, a Reisigl navodi kako se mora uzeti kao sinegdohički samoopis koji imenuje jedan bitan dio umjesto cjeline.² DHA je fleksibilan i produktivan pristup analizi diskursa koji uvijek teži problematičnoj perspektivi. Takva perspektiva pokazuje jasnu sklonost prema interdisciplinarnom istraživanju, budući da su odabrani društveni problemi povezani s diskursom višedimenzionalni. Diskurzivno-historijski pristup počinje se razvijati zahvaljujući austrijskoj lingvistici Ruth Wodak³. Ona je svoja zanimanja za antisemitizam, rasizam i ksenofobiju usmjerila na lingvističku realizaciju ovih fenomena.

1. 1 Kratki historijski pregled

Reisigl navodi četiri faze:⁴

1. Bečka analiza kritičkog diskursa *ante litteram* (1987.–1993.)

Istraživanje koje je razvilo DHA analiziralo je konstituciju antisemitskih stereotipa u polujavnom diskursu tijekom austrijske predsjedničke kampanje 1986. godine Kurta Waldheima. Projekt je dao četiri ključne odlike DHA: interdisciplinarnost s posebnim naglaskom na povijest, timski rad, određivanje podataka, teorija i metoda, te praktičnu primjenu rezultata. Istraživanje je kombiniralo sociolingvistiku, studije naracije, stilistike, retorike i argumentacije s povijesnim i sociološkim istraživanjima, analizirajući jezične manifestacije antisemitskih predrasuda u njihovom povijesnom kontekstu. Podaci su obuhvatali razne usmene i pismene žanrove: povijesne izvještaje, nacionalne i međunarodne novine, političke izjave, vijesti, intervjuje, TV rasprave, saslušanja, dokumentarce i komemorativne događaje austrijskog otpora. U drugoj polovici osamdesetih, dodatna istraživanja DHA fokusirala su se na komunikaciju doktor-pacijent, razumljivost zakona i vijesti te smjernice za upotrebu neseksističkog jezika u administrativnim tekstovima. Ta istraživanja pokazala su kritičko i

---

² Reisigl, M. *The Discourse-Historical Approach*. str. 44.

³ Profesorica primijenjene lingvistike na Univerzitetu u Beču od 1991. godine, a danas i na Univerzitetu u Lancasteru.

⁴ Reisigl, M. str. 4-47.

praktično angažiranje za poboljšanje komunikacije u različitim društvenim institucijama, ali nisu se posebno usredotočila na povijesnu dimenziju diskursa.

2. DHA postaje institucionalizirana u Beču (1993.–1997.)

Tokom devedesetih, diskurzivno-historijski pristup postaje sve priznatiiji kao jedan od glavnih pristupa analizi kritičkog diskursa. Dalje se razvijao kroz niz studija, uključujući istraživanja o rasističkoj diskriminaciji migranata iz Rumunske i diskursima o naciji i nacionalnom identitetu u Austriji. Od 1994. do 1996. sociološki i diskurzivno-analički projekt bavio se *jezikom diplomatije*, a rezultat toga bila je komparativna studija o metodama analize teksta.

3. Rad Istraživačkog centra *Diskurs, politika, identitet u Beču* (1997.–2003.)

Ruth Wodak osniva centar nakon što je dobila Wittgensteinovu nagradu 1996. godine. Nagrada je omogućila finansiranje istraživačkih projekata koji su analizirali širok spektar tema uz podršku velikog istraživačkog tima. Temeljni društveni problemi istraživani između 1997. i 2003. uključivali su:

1. Otvorene i prikrivene oblike rasizma u političkim diskursima nacionalnih parlamenata šest država članica EU, posebno u raspravama o azilu i migraciji, unutarnja komunikacija u organizacijama EU i diskursi o nezaposlenosti/zaposlenosti u odborima EU.
2. Diskurzivnu konstrukciju evropskih identiteta u njemačkim, britanskim i francuskim govorima političara.
3. Austrijski diskurs o proširenju EU.
4. Kontraverzne rasprave o *trajno austrijskoj neutralnosti*, pravno institucionaliziranoj u listopadu 1945.
5. Kontraverzni diskurs o ulozi njemačkog Wehrmachta tokom Drugog svjetskog rata i izložbe o *zločinima Wehrmachta*, koju je organizirao Institut za socijalna istraživanja u Hamburgu.

4. Dalja internacionalizacija DHA (2004–danas)

Dva istraživačka projekta obilježavaju prelaz u četvrtu fazu: analiza diskursa štampanih medija o ustavu EU i fokus na diskurse integracije, diskriminacije i migracije u EU. Godine 2004, Univerzitet u Lancasteru ponudio je katedru Ruth Wodak, čime Lancaster postaje drugi centar DHA. U sljedećoj deceniji, DHA se uspostavio i na sveučilištima Loughborough, Bern i Örebro. U Beču, nekadašnji istraživački interesi ostaju primjenjivi, poput interakcije doktora i pacijenta, feministička kritička analiza diskursa i politička komemoracija. Od 2004. godine, Wodak sa svojim timom u Lancasteru nastavlja istraživanje o politici identiteta, migracijama i diskriminaciji, kao i o odnosima između diskursa i politike. Ruth Wodak i njen istraživački tim dalje istražuju svakodnevne rutine profesionalnih političara i kako su oni predstavljeni u masovnim medijima. Među mnogim istraživačkim područjima koja su nedavno privukla pozornost analitičara kritičkog diskursa i historičara diskursa su populizam desničara i fašistički diskursi u Europi, kao i diskursi o okolišu i klimatskim promjenama.

DHA se bavi sljedećim područjima proučavanja diskursa:

- diskurs i diskriminacija (rasizam, etnicizam, nacionalizam, ksenofobija, islamofobija, seksizam);
- jezičke barijere u različitim društvenim institucijama (poput bolnica, sudnica, vlasti, akademske jezične politike, medija);
- diskurs i politika (politika prošlosti/politička komemoracija, izgradnja nacije, Evropska unija, migracije, azil, višejezičnost, jezičke politike, populizam);
- diskurs i identitet (nacionalni i nadnacionalni/evropski identitet, jezički identitet);
- diskurs i historija (nacionalni socijalizam, fašizam, komemoracija, povijest proučavanja diskursa);
- diskurs u medijima (kako u klasičnim, tj. štampanim, tako i u novim društvenim medijima);
- komunikacija u organizacijama (u institucijama EU);
- diskurs i ekologija (klimatske promjene).⁵

---

⁵ Reisingl. M. str. 48.

Reisigl i Wodak ističu tri koncepta neizostavna u svim vrstama kritičke diskurzivne analize (CDA): *kritika, moć i ideologija*.⁶

Kritika ima različita značenja: neka se odnose na Frankfurtsku školu, druga na književnu kritiku, a neka na marksističke pojmove. Kritički stav znači stvaranje distance od podataka, uključivanje podataka u društveni kontekst, pojašnjavanje političkog pozicioniranja sudionika diskursa i fokusiranje na kontinuiranu samorefleksiju tokom istraživanja. Cilj je primjena rezultata, bilo kroz praktične seminare za učitelje, doktore i birokrate, pisanje stručnih mišljenja ili izradu školskih udžbenika.

Koncept kritike integrira tri povezana aspekta:

1. Kritika svojstvena tekstu ili diskursu ima za cilj otkrivanje nedosljednosti, samokontradikcija, paradoksa i dilema u tekstualnim ili diskurzivnim strukturama.

2. Socio-dijagnostička kritika bavi se demistifikacijom očitog ili latentnog, uvjerljivog ili *manipulativnog* karaktera diskurzivnih praksi. Ovdje se koristi kontekstualno znanje i oslanjanje na društvene teorije kao i druge teorijske modele iz raznih disciplina kako bi se interpretirali diskurzivni događaj.

3. Kritika usmjerena na budućnost nastoji pridonijeti poboljšanju komunikacije (npr. izradom smjernica protiv seksističke upotrebe jezika ili smanjenjem jezičnih barijera u bolnicama, školama i sl.).

Za DHA, jezik nije sam po sebi moćan i sredstvo je za stjecanje i održavanje moći koju upotrebljavaju ljudi na vlasti. To objašnjava zašto DHA kritički analizira njihovu upotrebu jezika, a oni imaju sredstva i mogućnosti za poboljšanje uslova. *Moć* se odnosi na asimetrični odnos među društvenim akterima koji zauzimaju različite društvene pozicije ili pripadaju različitim društvenim skupinama. Moć se provodi na različite načine, uključujući fizičku silu i nasilje, kontrolu ljudi putem prijetnji ili obećanja, iskazivanje autoriteta i tehničku kontrolu kroz objekte poput sredstava za proizvodnju, transport i oružje. Diskursi legitimiziraju ili delegitimiziraju moć. Tekstovi često odražavaju društvene borbe i ideološke sukobe za

---

⁶ Reisigl, M. i Wodak, R. *The Discourse-Historical Approach (DHA)*. str. 87-89.

dominaciju i hegemoniju. Fokus je na načinima kako se jezik koristi za izražavanje i manipulaciju moći. Moć se iskazuje ne samo kroz gramatičke oblike, već i kroz kontrolu društvenih situacija, žanrove tekstova i regulaciju pristupa javnim sferama.

U sklopu ovog pristupa, *ideologija* se realizira kao jednostrana perspektiva sastavljena od povezanih mentalnih predstava, uvjerenja, mišljenja, stavova i procjena koje dijele članovi određene društvene skupine. Ideologije služe kao važan način uspostavljanja i održavanja nejednakih odnosa moći kroz diskurs, kao što je uspostavljanje hegemonijskih narativa identiteta ili kontrola pristupa specifičnim diskursima ili javnim sferama. Funkcioniraju i kao sredstvo za transformaciju odnosa moći, manje ili više radikalno. Naglasak je na tome kako jezične i druge semiotičke prakse posreduju i reproduciraju ideologiju u raznim društvenim institucijama. Jedan od ciljeva DHA je demistificirati hegemoniju specifičnih diskursa objašnjavankjem ideologija koje uspostavljaju, održavaju ili se bore protiv dominacije.

1. 2 Koncept teksta i koncept diskursa

Diskurs je pojam koji se koristi u raznim naučnim disciplinama, uključujući filozofiju, sociologiju, lingvistiku, kritičku teoriju i socijalnu psihologiju. Njegovo značenje može varirati u zavisnosti od konteksta u kojem se koristi. Općenito, diskurs se može definirati kao jezik u funkciji ili kao društvena praksa koja oblikuje i odražava društvo i kulturu. U lingvistici, diskurs se analizira kao jedinica iznad rečenice, odnosno kao dio teksta. DHA definira diskurs kao skupinu tematski povezanih izjava koje konstruiraju društvenu stvarnost. Tekstovi su materijalni proizvodi diskursa, dok je kontekst kompleksan skup uslova koji okružuju proizvodnju, distribuciju i interpretaciju diskursa.

Razlika između diskursa i teksta ogleda se u tome da su tekstovi dijelovi diskursa koji omogućuju da govorni činovi traju kroz vrijeme, povezujući situaciju proizvodnje govora i situaciju primanja govora. Tekstovi mogu biti dodijeljeni žanrovima, koji su društveno potvrđeni načini korištenja jezika u vezi s određenom vrstom društvene aktivnosti.⁷

Karakteristike diskursa:

---

⁷ Reisigl, M. i Wodak, R. str. 89.

1. Diskurs je društveno konstituirana kao i konstitutivna semiotička praksa.
2. Diskurs predstavlja, stvara, reproducira i mijenja društvenu stvarnost.
3. Diskurs je komunikativna i interakcijska makrojedinica.
4. Diskurs je sastavljen od specifičnih grupa stvarnih tekstova, razgovora, interakcija i drugih semiotičkih događaja.
5. Te stvarne diskursne jedinice odnose se na specifične žanrove i druge semiotičke akcijske obrasce.
6. Diskursne jedinice su međusobno intertekstualno povezane makrotemom koja se diverzificira u različite diskursne teme, podteme i argumentacijske sheme.⁸

Tekstovi i diskursi ne djeluju izolirano, već su u stalnoj interakciji s drugim tekstovima i diskursima. Ta interakcija se često naziva intertekstualnost, interdiskurzivnost, rekontekstualizacija ili dekontekstualizacija.

Intertekstualnost je povezanost jednog teksta s drugim tekstovima, koja se očituje kroz zajedničke aktere, događaje, teme i okolnosti, te se ostvaruje putem referenci, evociranja, aludiranja ili prenošenja argumenata. Rekontekstualizacija se događa kada tekst preuzme dio iz drugog teksta i prenese ga u novi društveni, kulturni ili drugi okvir, prilagođavajući ga novom kontekstu. Dekontekstualizacija je izdvajanje dijela teksta iz njegovog specifičnog konteksta, što je često u novinarskim izvještajima gdje selektivno prenose dijelove govora ili diskusija, mijenjajući pritom njihovo značenje u novom kontekstu.

Interdiskurzivnost ukazuje na međusobnu povezanost diskursa. Diskursi često dotiču teme iz drugih diskursa, što dovodi do njihovog preklapanja i međusobnog utjecaja. Primjer toga je diskurs obrazovanja, koji se često dotiče tema iz zakonodavstva i finansija, gdje dolazi do međusobnog preoblikovanja i promjene diskursa.

---

⁸ Reissigl, M. str. 51-52.

1. 3 Koncept konteksta

Kontekst je ključan pojam u kritičkim studijama diskursa. Definiira diskurs jer ga njegovi analitičari često vide kao *tekst u kontekstu*. Posvećuje se posebna pažnja društvenom, političkom, povijesnom i kognitivnom kontekstu. Diskurzivno-historijski pristup razlikuje četiri dimenzije konteksta:

1. Neposredni jezični kontekst uključuje tematske i sintaktičke veze, leksičke solidarnosti, kolokacije, konotacije, implikacije, pretpostavke i lokalne interaktivne procese.
2. Intertekstualni i interdiskurzivni odnosi između iskaza, tekstova, žanrova i diskursa odnose se na reprezentaciju diskursa, aluzije i prizivanja.
3. Društveni faktori i institucionalni okviri specifične situacije uključuju stepen formalnosti, mjesto, vrijeme, prigodu, adresate, interaktivne i političke uloge, političku i ideološku orijentaciju, spol, dob, profesiju, razinu obrazovanja, etnički, regionalni, nacionalni i religijski identitet.
4. Širi društveno-politički i povijesni kontekst na mezo- i makro-razini integrira se u analizu.

Diskurzivno-historijski pristup posebno naglašava historijski kontekst. Tri načina provođenja diskurzivno-historijske analize uključuju:

1. Početak s diskursnim fragmentom ili iskazom te rekonstrukcija njegove historije povezivanjem sadašnjosti s prošlošću. Na primjer, naizgled bezopasan iskaz može dobiti značenje kada se analizira povijesni kontekst iz kojeg potječe.
2. Početak s dijahronijskom serijom tematski ili funkcionalno povezanih diskursnih fragmenata i rekonstrukcija njihovih međusobnih odnosa unutar određenog historijskog razdoblja.

Treći način analize uključuje kritičku analizu načina na koji različiti društveni akteri, poput političara u usporedbi s povjesničarima, govore, pišu ili pjevaju o prošlosti. Također se uspoređuju različite semiotičke reprezentacije u pogledu tvrdnji o istini, normativnoj ispravnosti i istinitosti.

Analiza historijske dimenzije diskursa suočava se s dva izazova:

1. Vremenska povezanost unutarnje perspektive povijesnih sudionika i perspektive analitičara diskursa. Analitičari diskursa trebaju razumjeti perspektive povijesnih sudionika dok istovremeno priznaju da je njihova analiza vezana za sadašnjost.
2. Nepodudarnosti između tvrdnji o kontinuitetima ili diskontinuitetima i stvarnih historijskih činjenica. Na primjer, diskurzivna analiza može otkriti nepodudarnost u nacionalnoj retorici koja zanemaruje povijesne prekide radi pozitivne nacionalne prezentacije. Također može razotkriti tvrdnje o diskontinuitetu kada zapravo postoji kontinuitet.

2. Diskurzivne strategije

Ruth Wodak razvila je lingvističku analizu unutar kritičke analize diskursa koja može biti učinkovita za razotkrivanje svjesnih ili nesvjesnih namjera autora te ideologija u tekstu koje nisu odmah očite. Njena analiza temelji se na sljedećih pet pitanja:

1. Kako su imenovani predmeti, osobe, procesi i događaji, te kako su lingvistički realizirana referiranja na njih?
2. Koje su karakteristike, kvalitete i osobine pripisane socijalnim akterima, predmetima, procesima i događajima?
3. Koji su argumenti korišteni u datom diskursu?
4. Iz koje su perspektive data imenovanja, atribucije i argumenti?
5. Ima li pretjerivanja u navođenju iskaza, jesu li oni pojačani ili ublaženi?⁹

Kako bi se sveobuhvatno i učinkovito odgovorilo na ova pitanja, Wodak je razradila diskurzivne strategije koje se koriste u analizi:

---

⁹ Reisigl, M. str. 52.

1. NOMINACIJA

Kako se osobe, objekti, fenomeni ili događaji nazivaju i referiraju. To se iskazuje kroz strategije kojima se kategoriziraju ili razvrstavaju članovi društva ili socijalni akteri kroz jezik, stilske figure, kao što su metafore, metonimije i sinegdohe, te glagole i imenice korištene za označavanje procesa i radnji.¹⁰ Svrha same strategije je diskurzivna konstrukcija društvenih aktera, predmeta, pojava, događaja, procesa i radnji.

2. PREDIKACIJA

Koje se karakteristike pripisuju društvenim akterima, objektima, fenomenima i procesima. Iskazuje se stereotipnim, evaluativnim atribucijama negativnih ili pozitivnih osobina, npr. u obliku pridjeva, apozicija, prijedložnih fraza, zavisnih rečenica, konjunktivnih rečenica, infinitivnih rečenica i participijalnih rečenica ili grupa, zatim eksplicitnih predikata ili predikativnih, imeničkih/pridjevnih/zamjениčkih izraza, kolokacija, usporedbi, metafora i drugih retoričkih figura, itd. Svrha ove strategije je diskurzivna karakterizacija društvenih aktera, objekata, fenomena, događaja, procesa i radnji.

3. ARGUMENTACIJA

Koje argumente diskurs koristi. Oni su iskazani toposima ili logičkim greškama koje se javljaju u argumentaciji ili u izražavanju stavova. Ova strategija služi za uvjeravanje primaoca u valjanost specifičnih tvrdnji istine i normativne ispravnosti.

4. PERSPEKTIVIZACIJA

Iz koje perspektive se izražavaju nominacije, atribucije i argumenti. To se ispoljava kroz upravni, neupravni govor, navodnike, diskurzivne pokazivače, tj. čestice, metafore i sl. Sve ovo omogućava lakše pozicioniranje govornika ili pisca u odnosu na vlastiti stav i izražavanje uključenosti ili distance

---

¹⁰ Reisingl, M. i Wodak, R. str. 95.

5. INTENZIFIKACIJA i MITIGACIJA

Kako se intenzitet izraza pojačava ili smanjuje. Sredstva iskazivanja ovih strategija su: deminutivi ili augmentativi, čestice, upitne rečenice, konjunktiv, oklijevanja, neodređeni izrazi, hiperbole, litote, indirektni govorni činovi (npr. pitanje umjesto tvrdnje), glagoli govorenja, osjećanja, razmišljanja, i sl. Svrha im je modifikacija ilokucijske snage¹¹ izjava u odnosu na njihov epistemički ili normativni status.

3. Kornelije Tacit

Kornelije Tacit najveći je rimski historiograf i predstavnik proze u srebrenom dobu. O njegovom datumu rođenja, imenu, kao i o većem dijelu života, vrlo se malo zna. Pretpostavlja se da je porijeklom iz bogate patricijske porodice, čemu je dokaz njegova politička karijera, velika naobrazba, ali i ženidba kćerke uglednog državnika Julija Agrikole.¹² U vrijeme Vespazijanove vladavine, počeo je svoju političku karijeru ka vigintivir, a zatim kvestor, a 88. godine, kad su se slavile stoljetne igre, bio je pretor i decemvir. Nakon toga, nekoliko godina provodi van Rima, a vraća se krajem Domicijenove vladavine. U Nervino vrijeme postaje konzul i kao takav izriče sa govornice posmrtni govor Verginiju Rufu¹³.

Djela:

Dialogus de oratoribus

Posvećeno Kvintilijanu i prvo djelo koje je napisano za vrijeme Domicijana. Upoređuje govorništvo i pjesništvo. Zaključuje da pod principatom ne može biti pravog govorništva, već se pisci moraju baviti drugim stvarima. Djelo je u dijaloškoj formi, raspravlja se o uzrocima propadanja govorništva poput propadanje morala i promjene u načinu vaspitanja i političkih promjena u državi. Jezik je ciceronovski retorički.

---

¹¹ *Ilokucijska snaga* određuje kako se određena izjava koristi i kako se očekuje da će biti primljena, uzimajući u obzir socijalni kontekst i namjere govornika.

¹² Tacitus, Publius Cornelius. *Djela Kornelija Tacita. Tekst I. Muellera, uvod napisao dr. M. Šrepel*, str. 1

¹³ Građanin koji nije htio biti car, proglasile su ga carem germanske legije protiv njegove volje prije i poslije Neronove smrti, ali on je ostao nepokolebljiv u svome odbijanju; Plinije Mlađi smatra da je Ruf imao sreće jer mu je Tacit, govornik sa tolikom vrlinama, držao posmrtni govor. (Tacit. *Anali*, preveo Janko Kostović, 1970. str. 6-7).

Agricola

Ovo djelo je zapravo biografija njegovog punca Agrikole, sastavljena u vremenu žestoke reakcije na Domicijanovo ubistvo. U djelu uporedo s iskazivanjem svoga stava prema tiraniji piše i o držanju čestitih ljudi koji radije služe državi nego da se pridružuju različitim političkim previranjima. Kao primjer takvih navodi Agrikolu. Piše panegiričnim stilom koji hvali njegovu uspješnu i uglednu vojničku ličnost i postignuća. U djelu se nalazi obilje etnografskih podataka Velike Britanije, gdje je njegov punac vojevao¹⁴.

Germania

Povijesna monografija određena da skrene pažnju Rimljana na stradanja Germana.¹⁵ U cilju da Rimljani bolje upoznaju neprijatelje kojih se trebaju bojati, opisuje običaje i život Germana, koji su za njih bili barbari. Suprotstavlja zdrave običaje barbara izopačenim rimskim. Uzor su mu bili Cezar i Plinije Stariji. Služi se usmenim predanjima, a izvor mu je *Naturalis historia*, Plinija Starijeg.

Historiae

Prikaz Tacitovih savremenika do cara Domicijana. Opisuje period od dvadeset osam godina.¹⁶ Nije utvrđeno od koliko se knjiga ovo djelo sastojalo, pretpostavlja se dvanaest ili četrnaest. Sačuvane su prve četiri knjige i početak pete.

Annales/Ab excessu divi Augusti

Originalni naziv bio je *Ab excessu divi Augusti*, a od renesanse naziva se *Analima*, kako je i sam Tacit naveo u djelu. *Anali* su njegovo najzrelije djelo. U šesnaest knjiga daje historiju julijevsko-klaudijevske porodice od Augusta pa sve do Neronove smrti.

Ovim djelima govori o dekadenciji rimskog društva, a uzrok su historijske, društvene i političke promjene nakon propadanja Republike. Daje historiju punu teškihodlika carske samovolje i okrutnog vladanja. Rečenice su mu kratke i iscjepkane, a u historiografiju uvodi poetičnost.

---

¹⁴ Tacit. *Anali*, 1970. str. 7.

¹⁵ Tacit. *Anali*, 1970. str. 8.

¹⁶ Ibid.

Odlike Tacitovog stila:

- Brevitas
- Simplex pro compositio
- Poredak riječi je narušen, izbjegava grecizme i germanizme
- Niže događaje hronološki, po godinama
- Koristi arhaizme po uzoru na Enija, Nevija i Lukrecija
- Nije monoton, koristi vrlo bogat rječnik pun sinonima

4. Kratki pregled društveno-historijskih prilika

Republika propada, nastaje carski apsolutizam koji donosi ograničenje slobode govora. Oktavijan preuzima vlast nasilno i proglašava se princepsom kako bi izbjegao nezadovoljstvo naroda. On je bio konzul svake godine i imao je doživotnu tribunsku vlast. Uveo je reforme za obnavljanje rimskih vrлина i hramova. Augusta nasljeđuje Tiberije, potpomognut vojnim ugledom i bogatstvom. Bio je dobar organizator, ali se nije zanimao za proširivanje granica. Kaligula postaje Tiberijev nasljednik sa 25 godina. Njegova vladavina brzo je izazvala razočaranje zbog njegovih nestabilnih i okrutnih postupaka, što je dovelo do nekoliko urota, a na kraju i do njegove smrti. Klaudije dolazi na vlast podmićivanjem pretorijanske straže. Bio je povučen i zainteresiran za povijest, ali je bio sposoban vladar koji je gradio ceste i pokrenuo osvajanje Britanije. Nakon njega, Neron počinje vladati samo sa 17 godina. Posvetio se umjetnosti i progonio kršćane nakon požara u Rimu. Vladavina mu je završila pobunom. Nakon Neronove smrti, vlast preuzima sedamdesetdvo godišnji Galba, ali se suočava s pobunom rajnskih legija koje podržavaju Aula Vitelija. Galba imenuje Pizona Licinijana za nasljednika, što izaziva nezadovoljstvo Salvija Otona, koji ga zajedno s pretorijancima svrgava nakon sedam mjeseci. Oton, kojeg su podržavale legije s Dunava, istoka i Afrike, suprotstavlja se Viteliju, kojeg su podržavale legije Galije, Hispanije i Britanije. Nakon vojnog poraza, Oton počinu samoubojstvo. Vitelija, bez podrške aristokrata i plana, svrgavaju istočne legije koje podržavaju Tita Flavija Vespazijana. Krajem godine Vitelije je ubijen, a Vespazijan preuzima vlast i stabilizira situaciju u Rimu. Vespazijan napreduje zahvaljujući svojoj sposobnosti i upornosti.

Kao vojni zapovjednik u Britaniji i Judeji, Vespazijan je doveo Italike i provincijalce u Senat, protjerao filozofe, i reformirao vojsku kako bi smanjio njenu samovolju. Finansijskim

reformama poboljšao je situaciju nakon rastrošnih careva, a obnovio je i Rim, izgradio Koloseum i nove ceste. Proglašen je božanstvom nakon smrti. Nakon njega, Tit gasi židovski ustanak, bio je obožavan zbog profinjenosti, ali su erupcija Vezuva, požar i epidemija opteretili financije. Umro je od bolesti, a naslijedio ga je brat Domicijan. Domicijana su izabrali pretorijanci, bez tribunske i prokonzulske ovlasti. Rješavao je finansijske probleme samostalno, umanjio važnost Senata i sebi dao titulu *dominus et deus*. Proširio je granicu između Rajne i Dunava, ali je izgubio dvije legije i zaustavio osvajanje Britanije. Njegova omraženost među aristokratima je rasla, a brojne urote su ga učinile paranoičnim. Oduzimao je zemlju aristokratima, progonio filozofe, kršćane i židove, a dinastija Flavijevaca završila je uspješnom urotom protiv njega. Nerva je bio postavljen za cara nakon Domicijanove smrti 96. godine. On je bio stariji senator kojeg su urotnici izabrali kako bi stvorili stabilnost nakon Domicijanove autokratske vladavine. Odabir Nerve bio je dijelom šireg nastojanja da se vlast vrati u ruke Senata i da se izbjegnu dinastički sukobi. Nerva je izabrao Trajana kao svog suvladara i nasljednika, koji je kasnije postao jedan od najuspješnijih i najcjenjenijih rimskih careva. Trajan je bio poznat po svojim vojnim uspjesima i širenju carstva, kao i po svojoj pravednoj i umjerenj vladavini. Nakon Trajanove smrti 117. godine, naslijedio ga je Hadrijan, čija je vladavina također bila vrlo značajna za Rimsko Carstvo.¹⁷

Carsko doba bilo je veoma nepovoljno za historiografiju i govorništvo. Gotovo nemoguće bilo je pisati za vrijeme careva: Augusta, Tiberija, Nerona, Domicijana i Klaudija. Tek za vrijeme blažih careva, Trajana i Hadrijana situacija je povoljnija.

5. *Sine ira et studio*

U uvodu *Anala*, Tacit je obećao da će pisati *sine ira et studio*¹⁸. Ova izjava, koja naglašava namjeru objektivnog prikaza historijskih događaja, postala je jedna od osnovnih teza pri bavljenju njegovim djelima. Postavlja se pitanje u kojoj je mjeri uspio ostati vjeran ovom principu. Pored toga što pruža detaljan prikaz događaja zasnovan na izvorima, pri njihovom opisu, ponekad i nesvjesno odražava vlastite stavove i mišljenja. Tako su prikazi careva: Tiberija, Kaligule, Klaudija i Nerona su često obojeni kritikom i skepticizmom prema njihovoj

---

¹⁷ Detaljnije o ovoj temi u: Goldstein, I. *Povijest*, sv.4. - *Rimsko Carstvo*, Europapress holding, Zagreb, 2007.

¹⁸ *Bez srdžbe i naklonosti*.

vladavini i moralu. Bio je otvoreno kritičan prema tiraniji i korupciji, što se vidi iz njegovih opisa političkih figura i njihovih postupaka.

Tacitov vidokrug, kao povjesničara-aristokrata, ograničen je na središte Rimskog Carstva, Rim. Njegov prezir prema svemu što nije rimsko očituje se u njegovim opisima i procjenama drugih naroda i kultura. Život provincija, koje su zapravo postajale središta carstva, često ostaje izvan njegovog fokusa. Tacitova historiografska pažnja usmjerena je na cara, senat, grad Rim i vojsku. Iz tog stajališta, on može konstatirati samo opadanje, slabljenje moralne snage, te porast despotizma i servilnosti. Njegov stil karakterizira svečana strogost, izuzetna osobnost i uzdržljivost.¹⁹

Nepriistranost ovog historiografa često je bila dovedena u pitanje. Tacit preferira iznositi zloupotrebe i zločine carstva, zaboravljajući često dobročinstva režima, mudru upravu provincija i *rimski mir (pax Romana)*, koji je zavladao svijetom zahvaljujući novom poretku. Jedan od primjera je to što je cijeli Rim optuživao je Domicijana za Agrikolinovu smrt, ali on izjavljuje da ne zna jesu li te optužbe osnovane. U drugom primjeru, posvećuje cijelo poglavlje²⁰ opravdavanju Tiberija od optužbe da je ubio sina Druza, čime pokušava rasteretiti njegovu uspomenu. Divi se građanskoj i vojničkoj vrlini, slaveći hrabrost i odvažnost značajnih ličnosti, skromnih bića, pa čak i robova, muškaraca i žena, Rimljana i neprijatelja Rima. Također, u *Analima*²¹ veliča odvažnost Marka Terencija koji je, optužen kao Sejanov sukrivac, branio svoje prijateljstvo s moćnim ministrom.

Bavi se i moralno-psihološkim aspektima povijesnih ličnosti i događaja, naglašavajući opadanje moralne snage i porast despotizma. Njegova analiza često reflektira njegov skepticizam prema moći i političkim sistemima.²²

Tacitova objektivnost može se ispitati iz mnogo aspekata, počevši od opisa careva, vojske i senata preko njegove prezentacije drugih naroda, pa sve do prikaza sistema vrijednosti Rimljana i onih koji to nisu. U *Historijama* i *Analima* može se uočiti svijest samog pisca o vlastitoj pripadnosti nadmoćnoj naciji te razlika između prikaza rimskog sistema vrijednosti i

---

¹⁹ Tronski, I. M. *Povijest antičke književnosti*. Zagreb: Matica Hrvatska. 1951. str. 554.

²⁰ Tac. *Ann.* IV, 11.

²¹ Ibid. VI, 8.

²² Tacit, *Anali*, str. 12-15.

sistema vrijednosti drugih naroda. Kroz opise postupaka onih koji imaju vlast, a nerijetko i kroz njihove monologe, autor naglašava vrijednosti poput discipline, odanosti državi, hrabrosti i reda, koje su činile jednu od osnova rimske moći i stabilnosti. Rimski sistem vrijednosti bio je usmjeren na očuvanje društvene hijerarhije, zakona i običaja koji su omogućavali upravljanje ogromnim carstvom.

6. Analiza odabranih primjera

U sljedećim primjerima predstavljena su i analizirana leksička sredstva putem kojih autor opisuje svoj narod i one koji ne pripadaju njemu:

6.1 Portret Rimljana

*At Vespasianus bellum armaque et **procul vel iuxta** sitas vires **circumspectabat**. Miles ipsi adeo **paratus**, ut praeuntem sacramentum et fausta²³ Vitellio omnia precantem **per silentium audierint**;²⁴*

Vespazijan je mislio o ratu, o naoružanju i snagama koje su se nalazile daleko ili u blizini. Vojnik mu bijaše tako spreman na bitku da ga je, dok je izgovarao zakletvu i molio se za svaku sreću Viteliju, slušao šuteći;²⁵

Non legiones, non classes proinde firma imperii muni-menta quam numerum liberorum; nam amicos tempore fortuna, cupidinibus aliquando aut erroribus imminui transfem desinere: suum cuique sanguinem indiscretum, sed maxime principibus, quorum prosperis et alii fruuntur, adversa ad iunctissimos pertineant. Ne fratribus quidem mansuram concordiam, ni parens exemplum praebuisset. Vespasianus, haud aeque Domitiano mitigatus quam Titi pietate gaudens, bono esse animo iubet belloque et armis rem publicam attollere: sibi pacem domumque curae fore.²⁶

Ni legije ni brodovlje nisu tako čvrsta zaštita carstvu kao što je to broj djece. Ta prijateljstvo se u nepravilici i nevolji, u strasti katkad ili zabludi, umanjuje, mijenja, napušta. Svoja je krv svakome nerazrješiva veza, a ponajviše vladarima, kojih sreću i drugi uživaju; nesreća pak pogađa najbliže rođake. Ni braća neće ostati u slozi, ako otac

---

²³ *Præeuntem sacramentum et fausta* predstavlja ritual **evocatio**. Na taj način bi Rimljani pokušali prizvati (evocirati) zaštitni duh ili boga koji je štiti neki grad ili narod, pre nego što bi ga napali. Vojskovođa bi, prije bitke, upućivao molitve bogu ili božanstvu zaštitniku neprijatelja, obećavajući mu bolje hramove i bogoslužje ako pređe na njihovu stranu. Cilj rituala bio je da oslabi neprijatelja oduzimajući mu zaštitu njegovih božanstava, dok bi Rimljani osigurali božansku naklonost.

²⁴ Tacit, *Historije*, Latina et Graeca, 1987. (priredio i preveo Josip Miklić), (II, 74), str. 89.

²⁵ Ibid.

²⁶ Tacit, *Historije*, (IV, 52), str. 172.

ne pruži primjer. Ne toliko izmiren s Domicijanom, koliko radujući se krotkosti Titovoj, Vespazijan mu reče neka bude hrabar i neka uzdigne državu u borbi i ratu; on će se brinuti za mir i za dom.²⁷

U ova dva primjera vidi se koliko je car u nadređenom položaju u odnosu na vojnike i koje sve sposobnosti posjeduje. Isto tako, vidi se koliko su bitni dobri odnosi u porodici. Opisane su i vrline rimskih vojnika, poput *hrabrosti*, *odanosti caru* i *spremnosti na rat*. Iz analitičke perspektive, mogu se uočiti sljedeće diskurzivne strategije: nominacija, predikacija, argumentacija, perspektivizacija te intenzifikacija. Sudionici su imenovani vlastitim imenima: *Vespazijan*, *Vitelije*, *Domicijan*, *Tit*. Nominacija *miles* (vojnika), iako je iskazana imenicom u jednini, označava cijelu vojsku. Predikacija se ogleda u dodjeli svojstava sudionicima, poput toga da je Tit *krotak*, a vojnici *spreman na bitku*. Prisutna je i argumentacija da je vojska bila toliko spremna na bitku da je Vespazijana *slušali šuteći* dok je molio za sreću protivničkoj vojsci. U drugom primjeru, formalno kroz Titove riječi, autor iskazuje i svoj stav o važnosti porodice. Time predstavlja staru rimsku vrijednost *pietas*, koja je odlikovala sve prave Rimljane, a pored pobožnosti čak i više označavala je poštovanje i osjećaj dužnosti prema članovima uže porodice, ali i prema domovini.²⁸ U prvom primjeru Vespazijanovi postupci opisani su iz perspektive *cara* i *vojskovođe*, dok mu se u drugom primjeru dodaje i uloga oca. Sve su to veoma bitne i odgovorne uloge preko kojih je uspostavljena njegova dominacija. Također, *broj djece* i *svoja krv* predstavljaju argumentaciju za uspješnost u vladanju narodom i vojskom pri čemu su oni moralna podrška svakome vladaru.

Intenzifikaciju možemo pronaći u dijelu kad je Vespazijan izrazio radost zbog *Titove krotkosti* pojačava osjećaj očevog ponosa na odgoj i karakter sina, koji ga je poslije naslijedio, te u Vespazijanovom savjetu Titu da *podigne državu u borbi i ratu*, te da se *ne brine za dom i mir*. Ova strategija očituje se u prethodno navedenim primjerima, gdje se pojačavaju vrijednosti poput osjećaja dužnosti prema porodici i domovini, vrline, hrabrosti, ozbiljnosti i povjerenja.

Sequuntur virorum inlustrium mortes, Domitii Afri et M. Servilii, qui summis honoribus et multa eloquentia vigerant, ille orando causas, Servilius diu foro, mox

---

²⁷ Ibid.

²⁸ Divković, Mirko, *Latinsko-hrvatski rječnik*, str. 796.

*tradendis rebus Romanis celebris et elegantia vitae, quod clariorem effecit, ut par ingenio, ita morum diversus.*²⁹

Usljedi zatim smrt odličnih muževa Domicija Afera i Marka Servilija koji preživješe u svem sjaju časti i rječitosti. Prvi je bio branitelj pred sudom, dugo je Servilije polazio na forum; on se zatim istakne, pišući rimsku povijest, i otmjenim načinom življenja što ga blistavijim učini, kako podjednakom genijalnosti, tako različitim životom.³⁰

Domicije Afer i *Marko Servilije*, pored njihovih vlastitih imena, ovdje su nominirani kao *muževi* uz predikaciju *odlični*. Na Afera se referira još i kao na *prvog*, u ovom slučaju da bi se izbjeglo ponavljanje samog imena, te mu je dodjeljena predikacija u smislu zanimanja (*branitelj pred sudom*). Servilije je *dugo polazio na forum, pisao je i rimsku povijest*. Za njega se još veže i da je *otmjeno živio*, te je za posljedicu bio *blistaviji* po genijalnosti i životu. Tacit je obojicu spomenuo po najboljim osobinama, a prethodno ih nije mnogo spominjao. Ovaj odlomak čini cijeli kaput četrnaeste knjige. Informacija da su oni preminuli mogla se prenijeti na mnogo jednostavnije načine, s obzirom na to da su pojedini podaci iz ovog odlomka bili prethodno navedeni, poput podatka da je Afer bio *branitelj*³¹. U četvrtoj knjizi opisao je mnoge ne baš lijepe postupke i osobine svoga naroda tako da ih je ovim veoma malim kaputom ublažio. Iako je mogao jednostavno prenijeti informaciju o njihovoj smrti, iz perspektive ponosnog Rimljanina naveo je veoma vrijedne osobine ove dvojice *muževa*, pri tom navodeći i njihova istaknuta zanimanja i postupke.

Ut seditionem attigit, ubi modestia militaris, ubi veteris disciplinae decus, quonam tribunos, quo centuriones exegissent, rogicans, nudant universi corpora, cicatrices ex vulneribus, verberum notas exprobrant; mox indiscretis vocibus pretia vacationum, angustias stipendii, duritiam operum ac propriis nominibus incusant vallum, fossas, pabuli materiae lignorum adgestus, et si qua alia ex necessitate aut adversus otium castrorum quaeruntur. atrocissimus veteranorum clamor oriebatur, qui tricena aut supra stipendia numerantes, mederetur fessis, neu mortem in isdem laboribus, sed finem tam exercitae militiae neque inopem requiem orabant. Fuere etiam qui legatam a divo Augusto pecuniam reposcerent, faustis in Germanicum ominibus; et si vellet imperium promptos ostentavere. tum vero, quasi scelere contaminaretur, praeceps tribunali desiluit. opposuerunt abeunti arma, minitantes, ni regrederetur; at

---

²⁹ Tac, *Ann.* XIV, 19.

³⁰ Tacit, *Anali*, (XIV, 19), str. 360.

³¹ Tac, *Ann.* IV, 52.

*ille moriturum potius quam fidem exueret clamitans, ferrum a latere diripuit elatumque deferebat in pectus, ni proximi prensam dextram vi attinuissent.*³²

Kada ih, dodirnuvši se bune, upita šta je s vojničkom pokornosti, gdje je čast starodrevne stege, kamo li su otjerali tribune i centurione, svikoliki skinuvši sa sebe odijela, pokazuju kao prijekor na brazgotine od svojih rana, na tragove udaraca od šiba. Naskoro se uz nerazgovijetnu viku tuže na ucjenu za oslobađanje od poslova, na nedostatnost plaće, oprost od radova, poimenice na podizanju opkopa i jaraka, prijenos krme i drva, najzad na sve što traži nužda ili da se odstrani besposlenost u taboru. Dizala se užasna graja veterana koji, nabrajajući trideset godina i više što nose oružje, zaklinjahu da u pomoć pritekne iznemoglina, da ne dokrajče život u jednim te istim tegobama, već neka učini kraj tako napornoj vojničkoj službi i udijeli počinak koji neće biti bijeda. Bilo je čak i onih koji su tražili novac oporukom određeni od božanskog Augusta, sve dok se pokazivahu vrlo raspoloženi prema Germaniku; i izjaviše se spremni podržati ga bude li htio carstvo. Ali tada, kao da se zločinom okaljao, skoči naglo s tribine. Oni mu suprotstavljaju oružje i prijete ako se ne povrati. No on dovikuje da će radije umrijeti nego pogaziti svoju vjernost, i trgnuvši mač od bedra, bijaše ga nadigao da ga zarine u prsi, da mu najbliži do njega ne pograbiše ruku te ga silom zadržase.³³

Ovdje se radi o rimskim vojnicima, naročito veteranima, koji se bune zbog loših uvjeta, a Germanik ih kritikuje zapitkujući gdje im je *vojnička umjerenost, gdje je čast starodrevne stege...* On je bio Tiberijev nećak, a poznato je da je Tiberije bio Augustov posinak. Ovdje su zastupljene nominacija, predikacija i mitigacija. Sudionici su imenovani vlastitim imenima: *Germanik, August*. Uz Augusta stoji pridjev *divus*, kojeg je autor uvijek koristi uz Augustovo ime, ističući time njegovu uzvišenost, iako je opisivao i njegove mane. Ovaj pridjev dosta je zastupljen u pisanju uz Augustovo ime, ali ga nije bilo obavezno pisati. Za vojnike korištena je lična zamjenica *oni* u više oblika. Uz ovu ličnu zamjenicu veže se predikacija vojnika kao onih koji *mu suprotstavljaju oružje*. Opisuje ih kao one koji su izranjavani, iscrpljeni i ne žele više ratovati. Ipak, intenzitet njihove neposlušnosti smanjuje opisom njihovih muka te na neki način ih opravdava informacijom da tu ima veterana koji ratuju preko trideset godina. Iako je u ovom odlomku prikazao loše osobine rimskih vojnika i na taj način nakratko prikazao objektivnost, jednog od njih (njihovog vrhovnog zapovjednika, Germanika) ukrasio je svim pozitivnim i moralnim osobinama. Uz Germanika veže se dosta pozitivnih osobina iskazanih kroz cijele

---

³² Tac. *Ann.* I, 35.

³³ Tacit, *Anali*, (I, 35), str. 50.

rečenice. Kroz opis njegovog postupka na pobunu i spremnosti da sam sebi okonča život zbog očuvanja svojih ideala, ističu se Germanikova odanost, mudrost i hrabrost. To što je on *naglo skočio sa tribine, kao da je okaljan zločinom*, argument je koji pojačava njegovu odanost i poštenje.

6.2 Portret drugih naroda naspram portreta Rimljana

*...iam Germanos, quod genus militum apud hostis atrocissimum sit, tracto in aestatem bello, fluxis corporibus, mutationem soli caelique haud toleraturos. multa bella impetu valida per taedia et moras evanuisse. contra ipsos omnia opulenta et fida, Pannoniam Moesiam Dalmatiam Orientem cum integris exercitibus, Italiam et caput rerum urbem senatumque et populum, numquam obscura nomina, etiam si aliquando obumbrentur; publicas privatasque opes et immensam pecuniam, inter civilis discordias ferro validiorem; corpora militum aut Italiae sueta aut aestibus;*³⁴

...čak ni Germani, koji kod neprijatelja predstavljaju najužasniji rod vojnika, protegne li se rat u ljeto, zbog tjelesne neotpornosti neće podnijeti promjenu tla i podneblja. Mnogi ratovi, snažni u prvom naletu, iščezoše zbog zasićenosti i odugovlačenja. Nasuprot ovomu, u njih je sve bogato i odano: Panonija, Mezija, Dalmacija, Istok s nenačetim vojskama, Italija i - prijestolnica Carstva - Grad, senat i narod, podnipošto beznačajna imena, ako im koji puta i nestane sjaja. Državna i privatna sredstva i neizmjeran novac u građanskim su razdorima moćniji od mača; tjelesa vojnika navikla su i na Italiju i na vrućine;³⁵

Autor opisuje događaje iz rata Otona i Vitelija. Oton je nedugo nakon dolaska na vlast naišao na kritičnu situaciju zbog toga što je objavljeno da je vojska na Rajni postala sklona Viteliju. Nedugo zatim Viteliju su se pridružili germanski narodi donjeg i srednjeg toka Rajne i neki narodi Galije pa je samim time njegova vojska bila brojno snažnija. Zbog toga je Oton želio da ih odmah napadne, ali ga je Svetonije Pulin, jedan od najvještijih vojnih stratega, od toga odgovarao. U ovom odlomku, kroz njegove riječi, Tacit provlači činjenice o Germanima, a na to nadovezuje sasvim kontrastan opis Otonove vojske. Germani su ovdje opisani kao najnemilosrdni, ali i neotporni.

Sudionici su ovdje predstavljeni imenom naroda, tj. *Germani*, a za Otonovu vojsku upotrijebljena je pokazna zamjenica *ipsis*. Pored toga, uočavamo nominaciju geografskih

---

³⁴ Tac, *Hist.* (II, 32), str. 73.

³⁵ Ibid.

pojmov: *Panonija, Mezija, Dalmacija, Istok, Italija*, dok je za Rim upotrijebljena sintagma *caput rerum urbs (grad prijestolnica carstva)*. Pripisana je Germanima kolektivna agentivnost da su *genus apud hostis atrocissimum (najžešći/najnemilosrdniji narod među neprijateljima)*, što ih superlativom *atrocissimum* stavlja u nadređenu poziciju u odnosu na ostale neprijateljske narode i daje im priznanje da bi tom žestinom mogli čak i pobijediti. Odmah zatim slijedi mitigacija *fluxis corporibus*, čime se ublažava *žestina* i ističe njihova *slaba otpornost na vremenske uslove*. To što nisu navikli na vrućine u Italiji, može poslužiti kao argument da oni zasigurno ne pripadaju rimskoj naciji, bez obzira na to što pripadaju državi. Vojsku tadašnjeg cara Otona te ključne dijelove Carstva Tacit stavlja u apsolutni kontrast vitelijevcima: *sve je bogato, odano i navikli su na vrućinu*, a kolektivna agentivnost senata i naroda još uvijek nije iščezla, bez obzira na to ako im nekad ponestane sjaja. Argument za uspjeh, utjecaj i bogatstvo onih unutar carskih granica leži u *državnim i privatnim sredstvima*, ali i u *neizmjernom novcu*, koji u građanskim sukobima *nadvladava i mač*.

*Romanorum primus Cn. Pompeius Iudaeos domuit templumque iure victoriae ingressus est: inde vulgatum nulla intus deum effigie vacuum sedem et inania arcana. Muri Hierosolymorum diruti, delubrum mansit. Mox civili inter nos bello, postquam in dicionem M. Antonii provinciae cesserant, rex Parthorum Pacorus Iudaea potitus interfectusque a P. Ventidio, et Parthi trans Euphraten redacti: Iudaeos C. Sosius subegit.*³⁶

Od Rimljana prvi je Gnej Pompej pokorio Judejce i po pravu pobjede ušao u hram: od toga se vremena proširio glas da unutra nema nikakva božjeg lika, da je sjedište prazno, a otajstvo pusto. Zidovi su Jeruzalema porušeni, svetište je ostalo. Kasnije, u vrijeme građanskog rata kod nas, pošto su provincije prešle pod upravu Marka Antonija, Judeje se domogao partski kralj Pakor, no ubio ga je Publije Ventidije i Parti su potisnuti preko Eufrata; Judejce je savladao Gaj Sozije.³⁷

U prvih nekoliko poglavlja pete knjige *Historija*, dat je historijski opis početka, toka i završetka Judejskog rata, vođenog između Rima i Jevreja Judeje, kao i opsada i rušenje Jerusalema i jevrejskog Hrama. Nominacije u odabranom odlomku zastupljene su u obliku ličnih imena (*Gnej Pompej, Marko Antonije, Publije Ventidije, Gaj Sozije*), imena naroda (*Parti, Judejci*) i geografskih odrednica (*Eufrat, Jeruzalem*). Ovdje su veoma bitne i nominacije

---

³⁶ Tac. *Hist.* (V, 9), str. 197.

³⁷ Ibid.

pojedinih procesa, poput glagola pokoriti u prvoj rečenici, čiji izbor stavlja Judejce u podređen položaj Rimljana. Judejci su ovdje prikazani kao podređen narod Partima, a zatim i Rimljanima: *zidovi Jeruzalema su porušeni nakon što ih je Gnej Pompej pokorio*. Tome u prilog idu i argumentacije da je Pompej po pravu pobjede ušao u hram i da je svetište ostalo netaknuto iako su jeruzalemski zidovi porušeni. Ovim je pokazano da su oni bili u mogućnosti da poruše i hram, ali ipak nisu. U tom činu vidi se i rimska pobožnost i poštovanje vjere, ali i čuvanje običaja. Naime, ulazak pobjednika u hram simbolizirao je njegovu pobjedu i pobožnost pa ga je na taj način javno priznavala zajednica. Bio je to čin koji je isticao vojskovođinu moć, slavu i božansku naklonost. Kao bitnu informaciju, naveo je Tacit i to da se *proširio glas* da u njihovim hramovima nema nikakvog božijeg lika i da im je svetište prazno. Iz perspektive pripadnika mnogobožackog naroda, čiji su bogovi imali u njima posvećenim hramovima kipove, takvo nešto opisao je sintagmom *inania arcana (otajstvo pusto)*. Pridjev *arcanus* u religijskom smislu odnosi se na *ono što se drži tajno kao sveto*³⁸. Odabirom ovog pridjeva opisao je sebi novu i čudnu pojavu da se Judejci mole nekom tajanstvenom biću bez pripisanog oblika, kojeg smatraju svetim.

Intenzifikaciju rimskog položaja vidimo u odabiru podataka predstavljenih u četvrtoj rečenici, gdje se navodi da je Judeju *zauzeo (potitus)* partski kralj Pakor te da ga je *ubio (interfectus)* rimski vojskovođa, Publije Ventidije te ih je *savladao (subegit)* Gaj Sozije, kao i glagol *redigo*, čija su osnovna značenja nekog natrag *potjerati, potisnuti*. Sve su to glagoli koji drugu stranu stavljaju u podređen položaj u odnosu na osvajače. To što je Judeju zauzeo Pakor, koji je bio *partski kralj* (predikacija), prikazuje Parte kao nadmoćniji narod u odnosu na Judejce. Znači da su Parti osvojili Judeju, ali je rimski vojskovođa ubio partskog kralja i tako su nadmoćniji Parti potisnuti preko Eufrata, što Rimljanima daje prevlast.

Sed non ope humana, non largitionibus principis aut deum placamentis decedebat infamia, quin iussum incendium crederetur. ergo abolendo rumori Nero subdidit reos et quaesitissimis poenis adfecit, quos per flagitia invisos vulgus Chrestianos appellabat. auctor nominis eius Christus Tibero imperitante per procuratorem Pontium Pilatum supplicio adfectus erat; repressaque in praesens exitiabilis superstitio rursus erumpebat, non modo per Iudaeam, originem eius mali,

---

³⁸ Divković, M. str. 103.

*sed per urbem etiam, quo cuncta undique atrociam aut pudenda confluunt celebranturque.*³⁹

Ali nikakvo ljudsko sredstvo, ni careva darežljivost, ni pomirni obredi, ne zatomiše javno govorkanje, nego se držalo da je požar naređen. Da stane dakle na kraj tim glasovima, podmetne Neron krivce i stavi na najrafiniranije muke one koji su bili omraženi sa svojih gadosti, koje prosti narod nazivaše kršćanima. Ime im dolazi od Krista, koji, za Tiberijeva vladanja, bude pogubljen po naredbi prokuratora Poncija Pilata. Potisnuto za čas, nanovo provali to pogubno praznovjerje ne samo u Judeji gdje je imalo svoj izvor to zlo, već i u samom Rimu, gdje se sa svih strana stječe i veliča ono što je sramotno i užasno.⁴⁰

Ovaj dio predstavlja opis načina na koji je odgovornost podmetanja veoma pogubnog požara prebačena sa Nerona na kršćane. Primjećujemo nominaciju sudionika vlastitim imenima (*Neron, Krist, Poncije Pilat*) te nominaciju naroda (*krivci, kršćani*). Predikacija koja se pripisuje kršćanima veoma je negativna. Oni su: *reos (krivci), per flagitia invisos (omraženi zbog svojih gadosti)*, imaju *exitiabilis superstitio (pogubno praznovjerje)* i *atrociam aut pudenda confluunt celebranturque (veličaju ono što treba biti pogubno i sramotno)*. Iako ovdje Nerona prikazuje kao osobu koja prebacuje krivicu na druge, mnogo gore opisuje kršćane. Intenzifikacija negativnog markiranja *drugih, različitih*, u ovome slučaju po religijskoj crti korištena je i u političke svrhe u smislu pogubljenja *drugih* iz straha da bi mogli postati nadmoćniji u bliskoj budućnosti. Kao što je u prethodnom primjeru bio slučaj sa narodom Judeje (*židovima*), tako i ovdje, iz perspektive pripadnika mnogobožaca i naroda koji je progonio kršćane, za njihovu vjeru kaže da je *pogubna, sramotna i užasna*. Krista stavlja u podređen položaj prokuratoru samim tim što navodi da ga je on *dao pogubiti*.

*Caesen[n]io Paeto et Petronio Turpiliano consulibus gravis clades in Britannia accepta; in qua neque A. Didius legatus, ut memoravi, nisi parta retinuerat, at successor Veranius, modicis excursibus Silu[r]as populatus, quin ultra bellum proferret, morte prohibitus est, magna, dum vixit, severitatis fama, supremis testamenti verbis ambitionis manifestus: quippe multa in Neronem adulatione addidit subiecturum ei provinciam fuisse, si biennio proximo vixisset.*⁴¹

Za konzulovanja Cezenija Peta i Petronija Turpilijana doživjesmo strašan poraz u Britaniji. Kao što sam već kazao, zamjenik zapovjednika Aulo Didije bijaše samo

---

³⁹ Tac. Ann. XV, 44.

⁴⁰ Tacit, Anali, (XV, 44), str. 406.

⁴¹ Tac. Ann. XIV, 29.

zadržao naše tekovine. Veranije, njegov nasljednik, upadne nekoliko puta te pohara Silure, i smrt ga spriječi da ne proširi rat. Za života slovio je sa svoje velike strogosti, dok iz njegove posljednje volje, zabilježene u njegovoj oporuci, izbije taština; doista obasu Nerona silnim laskanjem, dodavši da bi mu bio podvrgao provinciju da je još iduće dvije godine doživio.⁴²

Kao i u prethodnim primjerima, ovdje dominira nominacija sudionika vlastitim imenima (*Cezenije Peto, Petronije Turpilijan, Aulo Didije, Veranije, Neron*), pored nje prisutna je i nominacija geografske odrednice (*Britanija*), kao i naziv naroda (*Siluri*). Uz Cezenija Peta i Petronija Turpilijana stoji predikacija *consulibus* (*konzuli*), a uz Aula Didija stoji da je *legatus* (*zamjenik zapovjednika*). Veranije je Didijev successor (*nasljednik*), za života je bio *poznat po strogosti* (*severitatis fama*), a nakon smrti je na vidjelo izašla njegova *taština* (*verbis ambitionis manifestus*). Zastupljena je mitigacija, tj. ublažavanje činjenice da su Rimljani izgubili bitku u Britaniji, kroz sintagmu *gravis clades accepta* (*pretrpjati/doživjeti strašan poraz*). Nadalje, opravdava i pojačava ovu izjavu time da su ipak zadržali prethodne tekovine i da je Veranije *poharao* Silure. Nominacijom procesa rimske prevlasti nad jednim plemenom (*poharati*) te slobodom predviđanja da bi Veranije proširio rat da mu smrt nije to zabranila (aluzija na pobjedu i krivnja smrti što je to onemogućila) intenzificirao je značaj te pobjede i ublažio doprinos neprijatelja. U cilju prikrivanja vlastitih osjećaja prema cjelokupnoj situaciji, Veraniju je pripisao pozitivnu vrijednost jednog zapovjednika, *strogost*. Međutim kao pripadnik nadmoćnog naroda bio je povrijeđen tim porazom, što se vidi iz njegovog isticanja Veranijevih negativnih osobina (*taština, dvoličnost, laskanje caru*) koje su se spoznale nakon njegove smrti. Negativnost ovih osobina ublažava sami kraj rečenice: *dodavši da bi mu bio podvrgao provinciju da je još iduće dvije godine doživio*, radi kojeg zaključujemo da je negativni kontekst ovih osobina samo privid.

Iako u vremenu kad je Tacit sastavljao *Historije* i *Anale* definitivno nisu bili poznate i izučavane diskurzivne strategije, on ih je itekako primjenjivao. Lingvistički je gradio odnose nejednakosti između Rimljana i naroda koji su pripadali Rimskom Carstvu. na osnovu gore navedenih primjera može se zaključiti i da je svojim lingvističkim izborima čak i opravdavao rimsku osvajačku politiku. Zasigurno je time predstavljao, ali i jačao pozitivnu percepciju svoga naroda o njima samima, njihovoj vojnoj sili i veličini Carstva. Uporedo s tim, pruža nimalo

---

⁴² Tacit, *Anali*, (XIV, 29), str. 365.

lijepu percepciju o nerimljanima, tj. *barbarima*⁴³, njihovim sistemima vrijednosti, vojnoj sili i običajima. Hvali ih samo onda kada želi intenzificirati rimsku strategiju i njihova osvajanja. Ako se slučajno desi da neki od barbarskih naroda pobijedi Rimljane, koristi veoma blage leksičke izbore, poput glagola *pobijediti* ili imenice *gubitak*. S druge strane, barbari su *poharani, zauzeti, pokoreni, nadjačani*, i sl. U oba djela može se primijetiti kako u velikoj mjeri koristi upravni govor. U takvom diskursu daje sebi slobodu da iznese ili zaobiđe određene informacije i prenese one poruke koje njemu odgovaraju.

U nastavku predstavljena su dva tabelarna prikaza diskurzivnih strategija kroz jezička sredstva korištena pri *ostvarivanju objektivnosti* i ciljeve njihove upotrebe. U prvoj tabeli nalaze se primjeri iz diskursa vezanog za Rimljane, njihove postupke i osobine, dok su u drugoj tabeli primjeri vezani za druge narode.

Tabela 1: Prikaz i pojašnjenje primijenjenih diskurzivnih strategija u primjerima iz diskursa vezanog za Rimljane

DISKURZIVNA STRATEGIJA	JEZIČKA SREDSTVA	CILJEVI
NOMINACIJA	Lična imena: <i>Tiberije, Neron, Vespazijan, Vitelije, Oton, Galba, Domicijan, Tit;</i> Imenice poput <i>vir</i> i <i>dux</i> ;	Identifikacija konkretnih sudionika; Aludira na hrabrost, vrlinu, odgovornost, moralne i vojničke kvalitete;
PREDIKACIJA	Titule: <i>Augustus</i> i uz njega obavezni pridjev <i>divus, Caesar (Tiberije);</i>	Iako je protiv principata, obavezno spominje pridjev <i>divus</i> u Augustovu čast; Pripisivanje pozitivnih osobina Rimljanima;

⁴³Rimljani su od Grka naslijedili riječ *barbarin*, u političkom smislu, u njezinu pogrdnom značenju *strani*, te u duhovnom, u značenju *necivilizirani, surovi*. Za vrijeme carstva barbarima su smatrani narodi izvan granica, strani rimskoj civilizaciji. Kasnije su razlikovali barbare tudince (*barbari alienigeni*), koji su živjeli na području koje nije bilo rimsko, i barbare koji su boravili unutar granica Carstva, podanike (*dediticii*), saveznike (*foederati*) i strance (*gentiles*).

	Pridjevi: <i>pies</i> , <i>egregius</i> , <i>nobilis</i> ;	
ARGUMENTACIJA	Službe: <i>consules</i> , <i>miles</i> , <i>imperatores</i> ; Institucije: <i>senatus</i> , <i>patres</i> <i>conscripti</i> ;	Ukoliko je neki od careva bio predstavljen na bilo kakav loš način, u nastavku se pojavi neko od onih koji obavljaju službu i istakne se po svojim vrlinama; Kroz monolog likova koji se obraćaju senatorima kao autoritetu ističe njihove najljepše moguće osobine ;
PERSPEKTIVIZACIJA	ponosni Rimljanin, pripadnik nadmoćnog naroda, objektivni historiograf;	Pozicioniranje Tacitovog stava i tačke gledišta u odnosu na Rimljane;
INTENZIFIKACIJA/MITIGACIJA	Superlativi: <i>innocentissimis</i> , <i>splendidissimis</i> ;	Pojačavanje ili ublažavanje rimskog utjecaja na ostale i utjecaja ostalih na Rimljane

Tabela 2: Prikaz i pojašnjenje primijenjenih diskurzivnih strategija u primjerima iz diskursa vezanog za druge narode

DISKURZIVNA STRATEGIJA	JEZIČKA SREDSTVA	CILJEVI
NOMINACIJA	Zajedničke imenice: <i>hostes</i> , <i>barbari</i> , <i>inimici</i> ; Geografske odrednice: <i>Panonija</i> , <i>Mezija</i> ,	Isticanje kolektivne agentivnosti neprijateljskih naroda; Identifikacija konkretnih sudionika;

	<i>Dalmacija, Istok, Germanija, Britanija;</i> Imena naroda: <i>Germani, Parti, Gali, Britanci;</i>	Prikaz zauzetih područja na kojem žive nerimljani;
PREDIKACIJA	Pridjevi: <i>feroces, hostiles, inimicis, alienis, furentes, discordis, mobilis;</i> Eksplicitni predikati: (<i>atrocia aut pudenda</i>) <i>confluunt</i> <i>celebranrurque;</i>	Daje na značaju rimskim osvajanjima, jer što je pokoreni narod bio borbeniji, veća zasluga ide Rimljanima; Opisuje ono što drugi rade, a njegovom narodu je neprihvatljivo;
ARGUMENTACIJA	kulturološki toposi: <i>virtus, antiquitas, mores;</i>	Duboka svijest o posjedovanju i obavezi čuvanja starih vrijednosti koje barbari ne posjeduju
PERSPEKTIVIZACIJA	Ponosni Rimljanin, pripadnik nadmoćnog naroda, objektivni historiograf;	Pozicioniranje Tacitovog stava i tačke gledišta u odnosu na druge narode;
INTENZIFIKACIJA/MITIGACIJA	Superlativi: <i>ferocissimis,</i> pojačavanje lično-povratne; zamjenice česticom <i>-met:</i> <i>sibimet, semet;</i>	Pojačavanje ili ublažavanje utjecaja ostalih naroda na Rimljane;

ZAKLJUČAK

U ovome radu primjenom diskurzivnih strategija DH-pristupa istražen je diskurs kojeg Tacit koristi kako bi prikazao rimske i *tuđe* sisteme vrijednosti u svojim djelima *Historiae* i *Annales*. Diskurzivno-historijski pristup (DHA) omogućava detaljnu analizu Tacitovih leksičkih i stilskih odabira, iako se radi o antičkom tekstu. U radu je dokazano da je Tacit, iako izjavljuje da će pisati *sine ira et studio* (*objektivno*), ipak nije ostao dosljedan. On je primjenjujući različite lingvističke metode stvorio privid objektivnosti. Naime, strateški je hvalio i kudio i Rimljane i one koji to nisu, jedina je razlika što je tako postupio samo radi jednog cilja: da pokaže kako su Rimljani nadmoćniji u svemu. Kada ih hvali, to radi da ih uzdigne, kad hvali druge narode, indirektno hvali rimsku veličinu, osvajanja i vrline. Isti je slučaj i sa iznošenjem negativnih osobina. Uvijek nađe način da negativne osobine Rimljana ublaži, pa čak i poništi.

U toku čitanja izvora i rada na njima može se uočiti da je jedan od načina taj, da često nakon prikaza neke loše osobine ili postupka Rimljana, čak i kad se vidi da se sa time ne slaže, autor umetne dio teksta, bilo da je govor, ili je samo nominacija neke vrline popraćena predikacijama ili intenzifikacijama iste. Time predstavlja svoj narod boljim od drugih i ublažava prethodno napravljenu *štetu*.

Zaključujemo da u ovom slučaju prikaz drugih naroda i njihovih sistema vrijednosti nije stvarna slika njihovog identiteta, već je to projekcija predrasuda koje su Rimljani, kao i Tacit, izgradili nespremni na upoznavanje, razumijevanje, na kraju i prihvatanje jezika, vrijednosti, običaja i kultura drugih naroda.

BIBLIOGRAFIJA

Izvori

1. Tacitus, Publius, Cornelius. *Djela Cornelija Tacita, Annales*. 1. dio. Naklada Akademijske knjižare L. Hartmana. Zagreb. (priredio dr. M. Šrepeš).
2. Tacitus, Cornelius, *Annales* (Cornelii Taciti Annalium Ab Excessu Divi Augusti Libri). (priredio C. D. Fisher). 1906.
2. Tacitus, Publius, Cornelius, *Djela Cornelija Tacita, Historiae*. 2. dio. Naklada Akademijske knjižare L. Hartmana. Zagreb. (priredio dr. M. Šrepeš).
3. Tacitus, Cornelius, *Historiae* (Cornelii Taciti Historiarum Libri). (priredio C. D. Fisher). 1911.

Literatura

1. Brkan, Seada. „Kolektivna agentivnost i toposi u funkciji gradnje rimskog nacionalnog i nadnacionalnog identiteta u historiografskom narativu V. Paterkula“. *Acta Illyrica*. 2023. Dostupno na: Kolektivna agentivnost i toposi u funkciji gradnje rimskog nacionalnog i nadnacionalnog identiteta u historiografskom narativu V. Paterkula / Collective agency and topoi in the function of creating Roman national and supranational identity in the historiographical narrative of Velleius Paterculus | Journal of BATHINVS Association ACTA ILLYRICA / Godišnjak Udruženja BATHINVS ACTA ILLYRICA Online ISSN 2744-1318.
2. Budimir, M. i Flašar, M. *Pregled rimske književnosti-De auctoribus Romanis*. Beograd. 1986.
3. Fairclough, N. *Language and Power*. New York. Longman. 1989.
4. Goldstein, I. *Povijest, sv.4. - Rimsko Carstvo*, gl. ur. hrv. izd. Europapress holding. Zagreb. 2007.
5. Reisigl, M. „The Discourse-Historical Approach“, *The Routledge Handbook of Critical Discourse Studies*. London. Routledge. 2017.
6. Reisigl, M. i Wodak, R. „The Discourse-Historical Approach (DHA)“. *The Routledge Handbook of Critical Discourse Studies*, London: Routledge. 2017. Dostupno na: (PDF) The Discourse-Historical Approach (DHA) (researchgate.net).
7. Tacit. *Anali*. Matica hrvatska, Zagreb, 1970. (preveo Jakov Kostović).

8. Tacit. *Historije*. Latina et Graeca, 1987. (priređio i preveo Josip Miklić).
9. Vratović, V. *Rimska književnost*. Zagreb. Biakova. 2008.
10. Wodak, R. "Discourses about nationalism", *The Routledge Handbook of Critical Discourse Studies*. London. Routledge. 2017.
11. Wodak, R. "Politics as usual: investigating political discourse in action". *The Routledge Handbook of Critical Discourse Studies*, London: Routledge. 201

